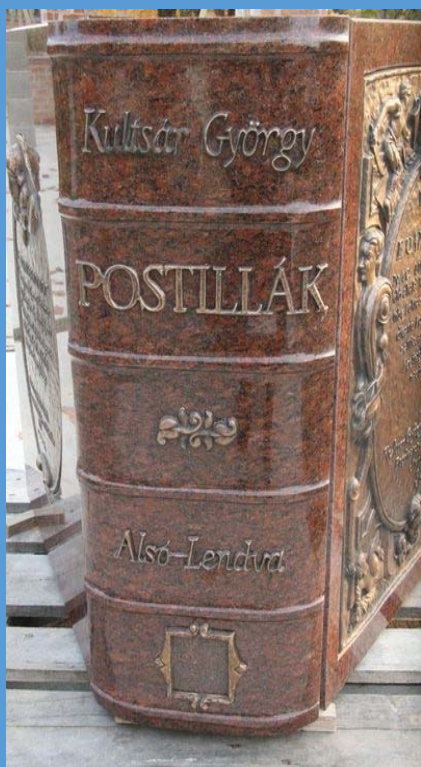

Gondolatok Kultsár György *Az halálra való rövid készületről tanóság...* című 1573-ban kiadott prédikációs könyvéről a lendvai magyar könyvkiadás 450 éves évfordulója alkalmából

Dr. Zágorec-Csuka Judit

Lendava - Lendva, 2023. augusztus 25.

Könyvnyomtatás Alsólendván a protestantizmus idején: egymásratalált a mecénás (Bánffy Miklós), a prédikátor-szerző (Kultsár György) és a nyomdász (Hoffhalter Rudolf)

- a reformáció korához fűződik Alsólendva egyik fénykora is, **IV. Bánffy Miklós** buzgó híve volt a **protestantizmusnak**, támogatásával kerültek kiadásra a reformáció szellemében írt könyvek, **Kultsár György** írásait **Hoffhalter Rudolf** vándornyomdász nyomtatta ki a lendvai várban 1573-ban és 1574-ben
- A reformáció mottója: „**Az igaz ember HITBŐL él!**“ Mi a hit? Istenben való **bizalom**, amiért cselekedeteket kell létrehozni: **istentiszteletre** járni, **megélni** a Bibliát ... a reformációnak **nemzetösszetartó** ereje is volt és volt lendvai útja és eredményei is a 16. században

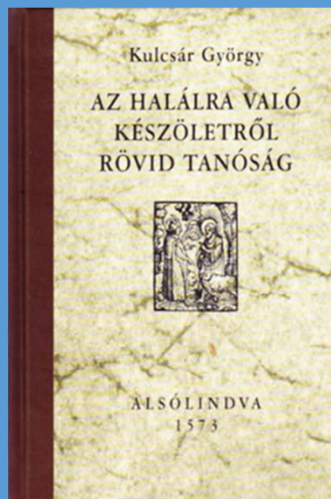
- Kép: Alsólendva látképe, magyarországi várak, erődök és városok látképei 1660 - 1664-ben (Montecuccoli tábornagy hagyatéka)

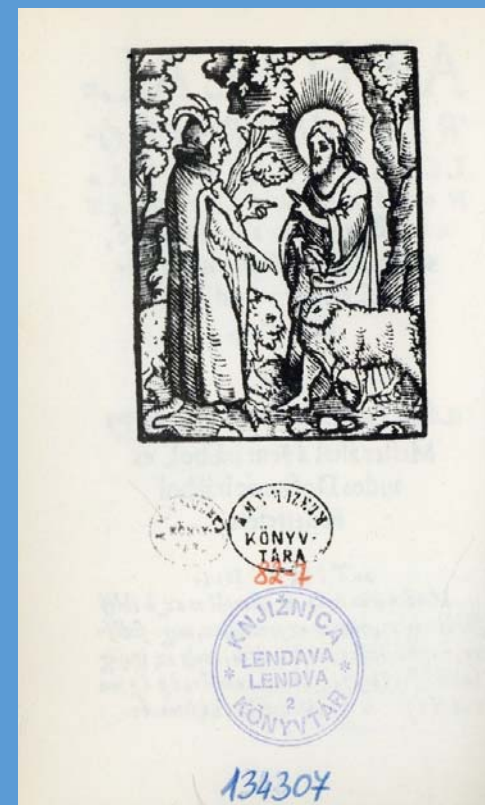
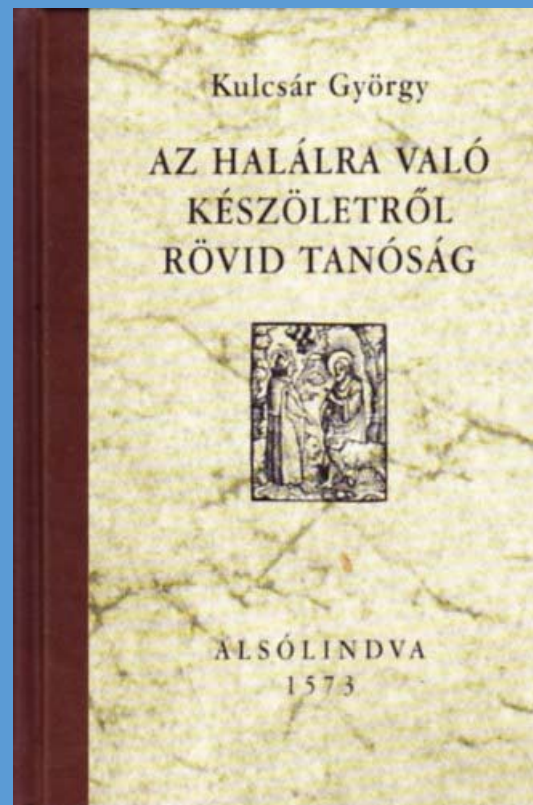
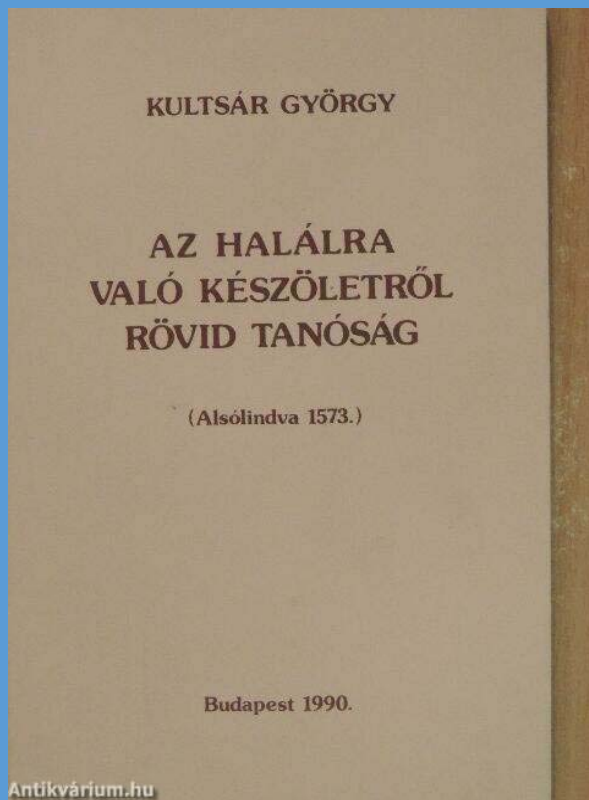
- a reformáció fő célja a **római katolikus egyház megújítása** volt, a folyamatot Luther Márton indította el 1517-ben, és később számos irányba ágazott el, a **sok reformációs irányzat** közös neve a **protestantizmus** (evangélikus vagy luteránus, reformátor vagy kálvinista)
- természetesen a reformáció a mai Muravidék területét is érintette, a tan hirdetői itt is a bátor **prédikátorok** voltak, pártfogóik pedig a nemesi családok tagjai, **Alsólendván** e szerepet a **Bánffy család**, **Felsőlendván** (Grad) a **Nádasdy család** töltötte be
- úgyszintén a **nemesség** segítségével alakultak meg az első evangélikus gyülekezetek Lendván, Muraszombatban, Hodoson stb., a református, azaz kálvinista egyház egyik legfontosabb tanítása a **predesztináció** elve, lényege az **elve elrendelés**, azaz mindenkinek **úgy kell leélnie az életét, ahogyan azt Isten elrendelte** számára

Kultsár György evangélikus lelkésznek, egyházi írónak, prédikátornak, esperesnek, megjelentek a vallásos művei – létrejött a könyvnyomtatás Alsólendván

mindhárom könyve magyar nyelven íródott, az első könyv (Alsólindva, 1573) „*A halálra való készületről rövid tanóság*” címet viseli, a második könyv az ördög és a bűnös harcáról szól, és igen hosszú címet visel: *Az ördögnek a penitencia tartó bűnösselel való vetélkedéséről...* (Urbanus regius doktor művének a magyarra való fordítása) A kísértő és a bűnös közti párbeszéd formájú lutheránus elmélkedések, a harmadik könyv 1574-ben keletkezett, a fő műve a *Postilla* a legismertebb, 1200 oldalas nyomtatvány, amely evangélikus prédikációkat tartalmaz, a három nyomtatvány nemcsak a Muravidék, hanem a mai Szlovénia területén is a legelső nyomtatott könyv, hiszen Ljubljanában 1575-ben készült el az első ott nyomtatott könyv.

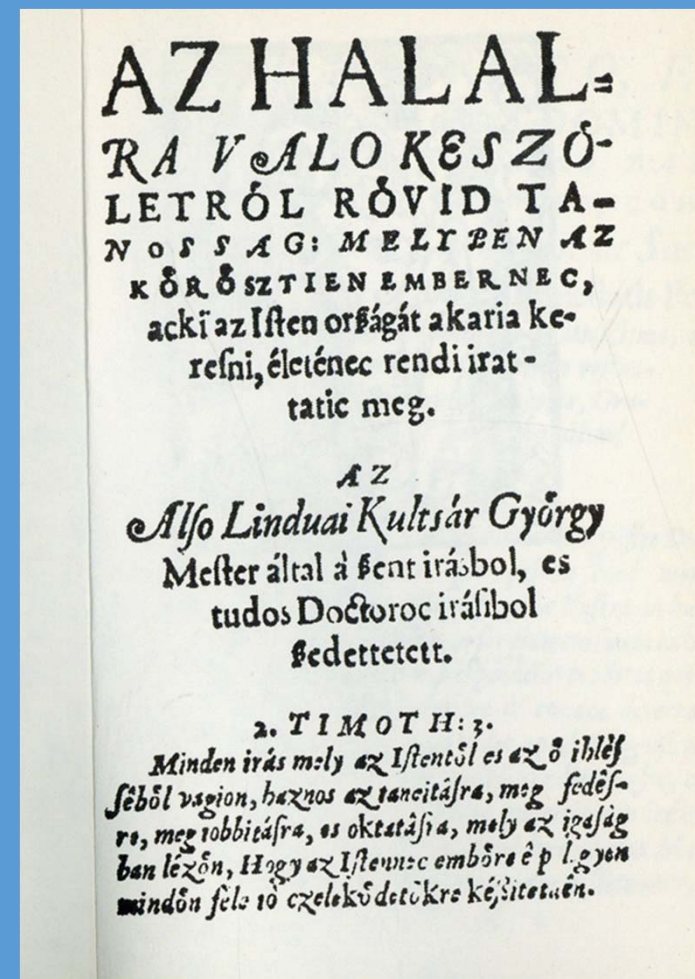
A prédikátor-író **halála előtt négy évvel írta le** a fenti sorokat: bátorításul, vigaszul, gyakorlati útmutatóul a **szép keresztény élethez**, hogy majdan a **halál is az lehessen**. A címlap hátát fametszet díszíti. Rajta az **emberbőrbe bújtatott ördög** beszélget a **báránnyal és Jézussal**.

„Az halálra való készületől rövid tanóság, Alsó Lindva 1573“

A Hoffhalter nyomda első könyve Lendván 1573. augusztus 28-án jelent meg magyar nyelven, a szerző „ajánlása” Bánffy Miklósnak szól, aki a prédikátornak és az írónak megfelelő körülményeket biztosított, amelyek közt nyugodtan dolgozhatott, írói tehetségét kibontakoztathatta.

Ebből a könyvből egyetlen példány maradt meg, amelyet az OSzK Régi Nyomtatványok Tárában őriznek, illetve ma itt is látható a kiállított vitrinben.

Ez a mű 1573-as keltezésével az első nyomtatott műnek számít a mai Szlovénia területén.

„Az halálra valo keszöletről rövid tanosság, melyben az körösztien embernek, acki az Isteit országát akaria keresni, életének rendi irattatic meg. Az Alsó Linduai Kultsár György Mester által **szen**t írásból es tudos **Doctoroc** írásaiból szedettetett. (Lyndvae 1573, Hoffhalter Rudolf).“ – ez olvasható a címlapon.

- Mondanivalója: - **bölcselkedés az életről** - ahogy a cím is jelzi – **a halálra való felkészülésről szól, vagyis az embernek készülnie kell a halálra** – a halálról való felkészülést úgy fogja fel, mint a **világi élet** átváltozását a **túlvilágira** – a földi élet **múlandó** – a másik **az örökkévaló**, s ezzel kell csak foglalkoznunk.
- Meglepően **könnyeden, olvasmányosan** értekezett **nehéz teológiai kérdésekről, Szentírás-magyarázatról, erkölcsről** és annak elfeledőiről, az előjárók **felelőségéről**, egyszóval: az **Istenhez elvezető útról**.
- írása **közérthető**, tagoltságában **áttekinthető**, egyszerűségében **szívszorító**, az „**ars moriendi**”-a **meghalás művészete**, irodalom műfaját követi - **vigasztaló iroda, didaktikus irodalom**, az embernek készülnie kell a halálára, **útmutatást kaphat rá** az említett műből

GENEROSO, ET
MAGNIFICO DOMINO
DOMINO NICOLAO BAN-
FI, DE ALSOLYNDVA, COMI-
ti comitatus Szaladien: ac Sacrae
Caesareæ & Regiæ Maiestatis Po-
cillatori, &c. Domino suo gratiosissimo, à
Deo Patre per Christum restau-
ratorem humani generis, Gra-
tiam & pacem humiliter
precatur.

um cogitarem Magnifice Domi-
ne, quo possem bene meritis
Magnificentie Vestrae in humi-
linum seruitorem suum exhibi-
tis, respondere: traditis qui lens
ingenioli mei multum me à conatu deterreb-
t: Cum propterea, quod video apud Magnificenci-
am Vestram virum vndiq; eruditum esse, cuius
etiam doctrina V. M. ix. puericia non infelici-
ter vsa est: tum verò, quod haec ciuitas M. V.
piis & doctis viris nunquam desitatur, qui

AZ HALÁLRA
való későletről.

AZT S;OKTAK
AZ EMBŐR ÖRÖK MŰ-
dani köz beszédben,
hogy ninczen iob an-
nál, mint acky meg-
hal s- iduözül. Es bizony dologis
kedig az, miért aşt tudgiuc, hogy ez
világ el mulando mindön ékösségé-
nel egientömben, es csak az örök
élet marad meg az hiunekec: mely
életöt nem történetből talál meg az
embör, hanem Isten az ő irgalmassá-
gából adga ingien, az ő s. fia érdömé-
iért. Es mind az által, vgian nag fárr-
ratsággal keli aşt keresnőnc, s- mun-
káualis találhattiuc meg, Mert mint

E L S Ö

mint az Madár az repölésre, ackép-
pen az embör loc munkára es fárr-
ratságra teremtettöt. A mint s. Iob
bizonittya. Iob. 5.

De mind anni loc rendbéli mun-
kác közzöl, mellic ez világon vad-
nac, egy kiualtképpen valo vagyon,
az örök életnecc kereseti tudnia illic
mely vgyan nagy fárratságot kiuar-
mi tölönc, es erős későlettöt: Mert
az haláló által kel mennőnc, ha oda a-
karúc iutni, es annac mindön rettö-
gésit meg kel czuffolnunc. Im lát-
tioc kedig mely igen gond-vifelet-
lenőc es késületlenőc az emberc az
halálra, mely által az életre iuthatná
nac, hog czac ez világi iozágoknac
keresetire estenecc: s- amaz öröcke
valóc czac esőcbe sem iutnac, miért
hog

Luther hatása Kulcsár Györgyre

- Jelen van a **lutheri értelmezés** Kulcsár halálra való készítő letének vigasztalásában így olvasható: „Biztasd magadat az **körösztiséggel**, mely úgymint Istennek levele és pöcséti, mellyel az **mi halálunk egyesödik az Krisztus halálával**, hogy immár az halál úgymint **nem mienk**, hanem **Krisztusé**. Ennek okáért bízzunk Istenben, hogy bizonynyal győzedelmesek leszönk, miképpen az Krisztus az halálban **győzedelmes volt...**”, a halált nem önmagában nézzük, halálfélelem helyett **Krisztus kegyelmét keressük...öt szeressük – ő jelenti az örök életet...**
- Kulcsár György vigasztalása „**lelki**” és „**teológiai**” elvárásoknak egyaránt eleget tett, s ezért **aktualitásából egyházi közösségekben a mai napig mit sem veszített** – ahogy más ókori vagy keresztény szerzőké sem. Így gondolhatták ezt azok is, akik e Kulcsár-könyvet **1990-ben megjelentették**, és a kötetet az Országos Széchényi Könyvtárban található **unikum példány alapján**, mai helyesírással, a Ráday Gyűjtemény sorozatának első darabjaként közreadták

A teológiai mű négy fejezete - A címben megjelölt téma az emberiség örök témája, hiszen az *élet végessége* – a HALÁL - *egzisztenciálisan érint* meg mindenkit

- **I. rész:** Az emberi **élet rendje**
- **II. rész:** A **halára** való felkészülés **gyakorlati útmutatása.**
- **III. rész:** **Az ördög kísértéseit veszi sorba:** a kevélységet, haragtartást, bosszúállást, tobzódást, részegeskedést, bujaságot, fösvénységet, éhséget, veszteg-heverést, gondatlanságot, paráznaságot, hazugság bűneit, az örökélettel nem törődést, elődeink hitének elhagyása miatti kárhozattal ijesztgetést, csábítást a világ örömeihez, bizodalmat cselekedeteink érdemeiben, szentekben stb.
- **IV. rész:** A **hívők halál előtti tizenkét vigasztalása.** A legutolsó vigasztalás az **örök élet szépségét** festi, ahol **Isten angyalaihoz** leszünk hasonlóak, A művet egy imaformula zárja le. Végül a hű olvasóhoz fordul, és a megboldogult és elkárhozott lelkek másvilági létének földi időn túli világa villan elénk.

I. rész: Az emberi élet rendje

- **Minden embernek ki kell mennie a világból...az ember isten ábrázatára teremtett...**
- **Hányféle élete legyen az embernek? Kétféle: ...”az eddigi idő szerinti, itt ez világon...” és az „a másik pedig örökkévaló az más világon...”**
- **Az idő szerinti élet napjai:**
 - a **szülés napja** – az első nap is szomorúsággal teli, hiszen a kisgyerek sírva születik
 - az **utolsó nap** is szomorúsággal és keserőséggel teli
 - de létezik még a **házasság napja**, amely vígassággal és örömmel teli
- **Az örökkévaló élet:**
 - Az örökkévaló életre a **hívő emberek** jutnak el, ahol **örökkévaló öröm és vígasság** várják őket, a hitetleneket pedig az **örök sötétség és a gyötrelém**

II. rész: A halára való felkészülés gyakorlati útmutatása

- **Milyen legyen az utolsó napra való készülődés?**
 - Kultsár szerint az **emberek nem készülnek** az életükben a **halálra**, mert **nem tudják** eléggé elképzelni a **túlvilági életet**, az állatok sem tudják és azt hiszik, hogy sosem lesz vége az evilági életnek...
- **Hogyan kell a keresztényeknek élniük az életükben?**
 - **Hinni istenben és készen kell lenni** minden veszély, háborúskodás, hamis eskütétel, harag, bűn, bántalmazás stb. **legyőzésére**
 - Az **Isten beszédében**, tehát a **szentírás által** megértsék az **igaz utat az életükben**
 - Az evilági életüket tartsák csak **egy zarándokutnak az örökkévaló élet felé**, az isten országába, és ott lesz az **örök hazájuk, Krisztus**, a mi urunk, azért őt vegyük előnyben életünk minden szakaszában

„Az utolsó napra való készületről -Hogyan készüljön az ember a halálára?”

- **Nemcsak betegségben** kell készülnie a halálra, hanem már az előtt, **egészségben** és életének minden részében,-
1.)Az **Isten ígéit** kell **hallgatnunk**, amely nyomorúságunkban, bánatainkban, sőt még halálunkban is **bátorít**,
2) Gyakran **kell gondolni a halálra** és **nem vétkezni** és **vigyázni kell Krisztus napjára**

- **Betegségben is készülni kell a halálra:**

- Ismert fel Krisztus keresztútját, ismert fel az örög jelenlétét a világban
- Bátorítsd magadat minden nyomorúságban és vigasztald
- Könyörögj szüntelenül Úristenhez
- Hívd magadhoz lelkipásztorodat és kérj vigasztalást tőle
- A világi életed rendben hagyjad el: ne legyél adósa senkinek sem: feleségednek, gyermekeidnek, bízd a sorsukat Isten gondviselésére
- Ha valakit megbántottál kérj tőle bocsánatot
- Imátkozzál az ellenségeidért és bocsássál meg nekik
- Minden cselekedetedet: hited, vallásod és tudásod szerint tedd
- Ajánld a lelkedet az Úristennek, mert az ő kezéből a te lelkedet senki ki nem veheti.

III. Az ördögnek a veszedelme az emberi nemzetre ...

- Az ördögnek nem egy **fegyvere** és **álnoksága** van az embernek a veszedelmére:

1) Kevélység

2) Haragtartás – a haragból gyűlölettség támad, bosszúállás, emberölés stb.

3) butaság, tobzódás, részegeskedés, amely elveszi az ember eszét...Szent Pál szerint nem kerülhetnek be a mennyek országába stb.

4) Fösvénység

5) Éhség - istenbe vetett erős hited alapján isten minden szükségedet kielégít, az éhséget is, nemcsak kenyérrel él az ember, hanem igével is stb.

6) Veszteg-heverés,

7) Gondatlanság

8) Paráználkodás, meg nem tartoztatod magadat a testi gyönyöröktől

- 9) Hazugság, hivalkodó beszéd- példa a Tízparancsolatból
- 10) Az evangéliumhoz való ragaszkodás
- 11) Az elődeink hitének az elhagyása, kárhozattal jár
- 12) Bálványimádás
- 13) Ismerd be a bűneidet
- 14-15- 16) Térje meg, akkor isten is befogad tégedet az országába
- 17) Ha isten törvényeit nem tartod be – elkárhozol.
- 18-25) Bizakodás istenben a jó cselekedeteink által.

IV. Kultsár György -A hívők halál előtti 12 vigasztalása

- -1. Magadat bátorítsd és vigasztald isten akaratából, és fogad el, hogy a **betegség is isten akaratából** van,
- -2. Bátorítsd magadat a **nyomorúságban** is, az is istentől van
- -3. Bátorítsd magadat az **isteni cselekedetnek az igazságával**: mert általa van minden – „a te leked, marhád, feleséged, gyermekeid...”
- -4. Vigasztald magadat „**Christunak a példájával**”, mert ő is „**megkísértetött**”, **meg is halt a te bűneidért**
- -5. Vigasztald magadat a **körösztnek és a betegségnek rövid voltaival**, mert ez is elmúlik, nem örök, mert a földön háborúság van, s istennél van a mennyország
- -6. Vigasztald magadat a halálnak **szükséges voltaival**, mert mindennek egyszer meg kell halnia, mert „**az ember életének határt vetött**”, addig kell itt maradnunk a földön, amíg **ezt az isten akarja**

- 7. Bátorítsd magadat a **halálnak hasznául**, vagyis a halálod által **megszabadulsz az élet nyomorúságától**, minden bajától, ellenségtől büntől, bánattól...
- 8. Biztathatod magadat, hogy a **halál álom, nyugvás**, úgy mint, amikor este lefekszel és reggel felkelsz, a halálból is föltámadsz az öröklétbe
- 9. Biztassad magadat a „**körösztéssel**”/ **kereszténységgel**, úgy halunk meg **mint isten**, keresztényként, halálunk **egyelő a Krisztus halálával**, aki legyőzte a halált és, reménykedjünk, hogy **mi is legyőzzük**, a kereszténység által jutunk el az örök életre
- 10. Biztassad magadat a **kereszténység** által a **föltámadással**, egy napon az isten a „**porból föltámaszt**” engemet
- 11. Vigasztald magadat, hogy a hívőknek az **örök élet** Krisztus által megadatik, „
- 12. Viasztald magadat az **örökléttel**, mert az öröklétben **olyanok leszünk**, mint az **isten**

A könyvkiadás legfőbb feladata az volt a 16. században, hogy valami egyedi jelenséget eljuttasson a közönséghez

A kiadónak kell mindig eldönteni, milyen **potenciális közönséghez** – a **hívőkhöz** – kíván szólni. A reformáció írói **megfelelő céllal** szóltak egy meghatározott közönséghez, s a kiszemelt **közönség száma** határozta meg a kiadott könyvek példányszámát. Sajnos, a megjelent könyvek példányszáma nem ismeretes előttünk. A bécsi udvar 1573. évi rendelete szerint minden nyomtatványon fel kell tüntetni a **szerző** és a **nyomdász nevét** és a **nyomtatás idejét**. A **példányszámra** ez a **rendelet nem tért ki**. Annyit azért tudunk, hogy az első ősnymtatványokat **néhány száz** példányban adták ki. A könyvek átlagos példányszáma csak a XVI. század közepén haladta meg az ezret. A nyomtatás költségei a szerzőt, vagy a mecénásokat terhelték. Az író egyik **bevételei forrása** az ajánlás volt. Ezért ajánlják a szerzők műveiket valamelyik főúrnak, vagy a főúr feleségének, mert **anyagi támogatást** remélnek könyvük kinyomtatásához. Kultsár György két könyvét **Bánffy Miklósnak**, egyet pedig a **Zrínyi családnak** ajánlott. Mindkét család anyagilag támogatta a könyvek kiadását.

- A **latin nyelvű ajánlás** árulkodik mind a pártfogó személyéről, mind Kulcsár György írásának indítékáról: **az író dicséri Bánffy műveltségét, szellemi erényeit,** iránta való pártfogói jóindulatát, a megreformált vallás védelmezőjét, a város tanult és istenfélő férfit stb.

De felvillantja a **16. század** kiszolgáltatott emberének **nyomorúságát, a pusztulást, vallási üldöztetést** is a hála szavai mellett. **Saját sorsáról is vall** Kulcsár, amikor felidézi, hogy számkivetésekor sorstársainak írt egy vigasztaló beszédet, **„hogy művecskémmel más istenfélőknek vigasztalására szolgáljak”.**

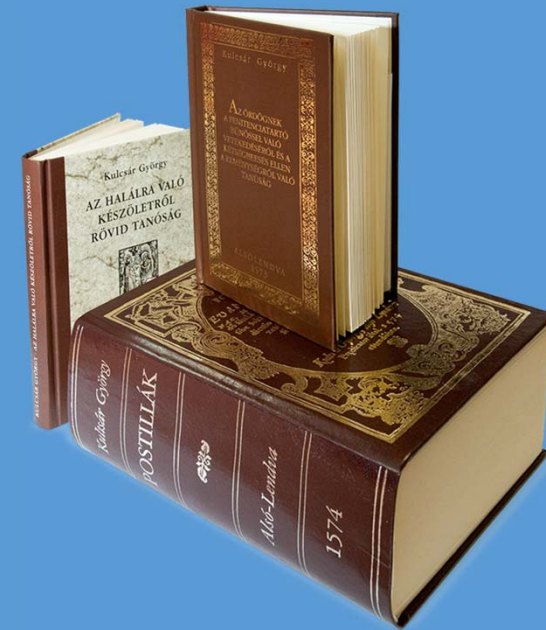
- Munkáját **összeszedegedett gondolatok felhasználásával,** de **írói tehetségével továbbgondolva** készítette el. A mű **írói munka,** még akkor is, ha több – nem mindig kideríthető – **forrásműre, olvasmányra támaszkodott létrehozásakor.** S ez utóbbi a korban elfogadott gyakorlat volt.

„De nem a cselekedetek teszik igazzá az embert, hanem az igaz ember tesz hitből jó cselekedeteket...” Kulcsár György, 1573

- „Egyedül **hit által igazulunk meg Isten előtt**, a hit pedig az Isten irgalmasságában való bizodalom. Az Isten csak ezt a hitet nézi az emberben. A hit aztán gyümölcsöket terem a cselekedetekben. De nem a cselekedetek teszik igazzá az embert, hanem az igaz ember tesz hitből jó cselekedeteket.” stb. Az híveknek az örök életben való boldogságáról: Noha kedig az Isten semmivel nem tartoznék az embernek jó cselekedetökért, de azért láttatik úgy, mint adóssá tenni magát, hogy az ő jókedvét azzal is megmutassa az emberekhez, s azt is megjelentsse, mely igen kedves öelötte az **igaz hüt, amelynek gyümölcsei az jó cselekedetek...**”
- **Kulcsár György**, a lelkipásztor úgy bátorított a **halál örömteli elfogadására**, hogy az elmélkedő figyelmet mindvégig a végső célra, a hívő ember nagy **kérdésére** irányította: **hogyan juthatunk át az életen-halálon úgy, hogy Krisztus kereszthalála által a megváltott örömbé, az üdvösségbe mindnyájan eljuthassunk?** Válaszadása gyakorlati útmutatás. Mindezt **szeretettel**, a **dogmatizmust kerülve** és az **öröm hangján** tette még ebben a műfajban is, amelyben nagyobb lehetősége volt erre. Ami a ma emberét megállásra, **továbbgondolásra készíti e kis munkácskából, az Kulcsár György mély hite (Istenben, életben, írásban)**, mellyel szembeszegült elmúlással, történelemmel, rosszal azért, hogy „csendes lelkiismeretünk” lehessen: „Illik munkálkodnom, hogy azzal az én testömnek gonoszságra való sörkédözését megnyhítsem, és hogy felebarátomnak használjak munkámmal, s az én szükségemnek is használjak véle...”

Kultsár György prédikátor (?-1577) és művei - Kultsár György feltehetően Szlavóniából, de **Zala megyeinek tartják**, mivel **göcseji tájszólással** írta műveit, valószínű, hogy Alsó-Lindván (Alsólendva, ma Lendva) született, családja a török elől húzódhatott északabbra, Zalába, majd ő maga a Felföldre, Alsólindvára kerülését „**exilium**”-ként élte át (**számkivetés, számúzés, számúzetés, számkivetettség, bujdosás, hontalanság..**), amikor 1573. augusztus 28-án Bánffy Miklós udvarába fogadta **iskolai magiszternek**, az iskola, amelyben tanított, feltehetően már a XIV. századtól kezdve létezett intézményként, voltak, aki támadták is, köztük a távoli **Erdélyben Geleji Katona István püspök** is, pedig közkedveltek voltak a prédikációi, talán ezért is, de **Szenci Molnár Albert** kiemelte, hogy: **szépen írt prózát**, de a Postilláját, melyet a 16. században még kétszer kiadták, Szenci Molnár Albert ezt becsülte leg többre, az alsólendvai nyomda termékei **nürnbergi** és **bécsi hatás** alatt álltak, a **külföldről átvett illusztrációk, betűtípusok másolatai** tovább terjedtek, **Heinrich Aldegrever János** evangélista képeinek bécsi másolatát **Hoffhalter Rudolf** Alsólendván is használta

AZ NAGYSAGOS
AZ IZRAELI NAGYSAGOS
AZ IZRAELI NAGYSAGOS
AZ IZRAELI NAGYSAGOS
AZ IZRAELI NAGYSAGOS

POSTILLA
EVANGELIUMOK
AZ IZRAELI NAGYSAGOS
AZ IZRAELI NAGYSAGOS
AZ IZRAELI NAGYSAGOS

Kálcsai György
**AZ HALALRA VALÓ
KÉSZÜLETTRŐL
RÖVID TANÓSA**
ALSÓLONDVA
1573

**AZ HALALRA
VALÓ KÉSZÜLETTRŐL
RÖVID TANÓSA**
ALSÓLONDVA
1573

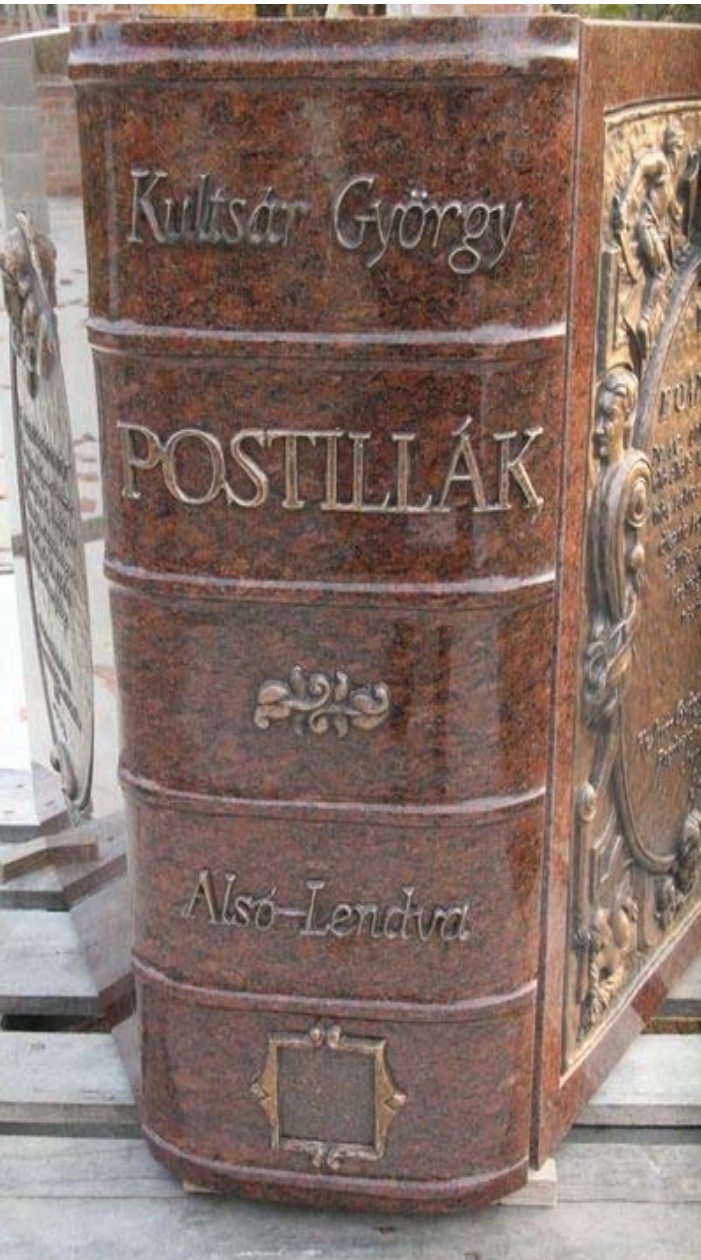
AZ TEKEN
AZ IZRAELI NAGYSAGOS
AZ IZRAELI NAGYSAGOS
AZ IZRAELI NAGYSAGOS
AZ IZRAELI NAGYSAGOS

AZ OR
AZ IZRAELI NAGYSAGOS
AZ IZRAELI NAGYSAGOS
AZ IZRAELI NAGYSAGOS
AZ IZRAELI NAGYSAGOS

Kálcsai György
AZ OR
AZ IZRAELI NAGYSAGOS
AZ IZRAELI NAGYSAGOS
AZ IZRAELI NAGYSAGOS
ALSÓLONDVA
1573

AZ OR
AZ IZRAELI NAGYSAGOS
AZ IZRAELI NAGYSAGOS
AZ IZRAELI NAGYSAGOS
AZ IZRAELI NAGYSAGOS

**GENEROIO ET
MAURICIO DOMINO**
AZ IZRAELI NAGYSAGOS
AZ IZRAELI NAGYSAGOS
AZ IZRAELI NAGYSAGOS
AZ IZRAELI NAGYSAGOS

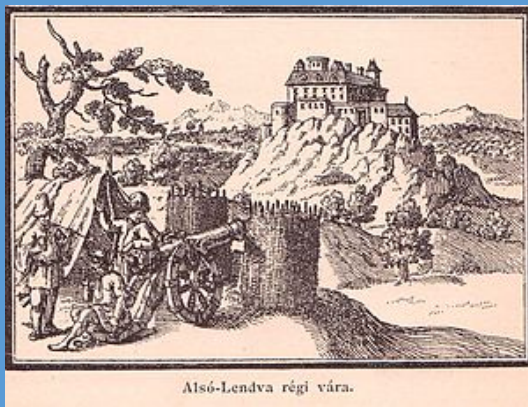

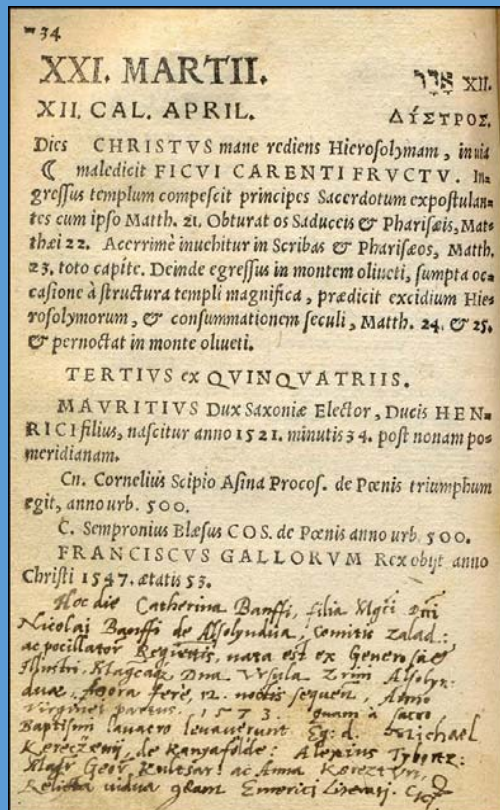

Bánffy Miklós (IV.), a vidék protestáns nemesura Alsólendván a 16. században, a kultúra és könyvnyomtatás mecénása

- a lendvai vár a 13. század végére a Bánffy család birtokába került, a dombra épült vár jó védelmet nyújtott a törökök ellen, a Bánffy család jelentős szerepet **játszott a művelődés** terén is
- a Bánffyak a **15-16.** században fontos **országos tisztségeket** töltöttek be
- közülük a legfőbb méltóságot Bánffy (VI.) **János** (1530-1534) **nádor** viselte, fia, (VI.) István országbíró, zalai főispán már az új hit követője, János **unokája** (IV.) **Miklós** (1547-1593) hatékony támogatója volt **protestáns egyházának**
- **Bánffy Miklós**, alsólendvai **főispán volt** Zala megyében (1530-1579), ő hívta udvarába Hoffhalter Rudolf vándornyomdászt
- a reformáció terjedésének hatására Alsólendva lakossága követve urait, Bánffy Istvánt és Miklóst a 16. század közepén protestánssá lett, a család megbecsült lelkésze Kulcsár György a patrónus Bánffy Miklós leányának egyik **keresztapja** is volt (1573)
- az alsólendvai udvar a 16. század folyamán mindvégig jelentős **szellemi centrum** maradt, **könyves műveltséggel** rendelkezett, befogadta akkor szellemi megújítóit, vezéreit és íróit
- **Bánffy Miklós** kilenc éves korában már **Grazban**, tizenegy éves korában pedig **Bécsben** tanult, 1570-ben vette feleségül **Zrínyi Orsolyát**, a szigetvári főúrnak, Zrínyi Györgynek a leányát, esküvőjükről a **Bánffy-naplóból értesülhetünk, amely Lentiben volt**

- **Kultsár** prédikációit a **Postilla** kötetet is **Bánffy Miklósnak** ajánlotta 1574-ben, szeptemberben már ő keresztelte **Bánffy Miklós György** nevű fiát is, de **Bánffy Katalinnak** is 1573-ban keresztapja lett
- Debreceni Ember Pál (1728- ban a *Historica ecclesia reformate in Hungarie...*, Utrech), hgy **Kultsár György** 1577-ben **Zala megye esperese lett**
- Kultsár az alsólendvai prédikátorság mellett Bánffy Miklós **udvari papja** is volt
- Kanizsai Pál János Kultsár György halálát 1627-ben így **említi meg feljegyzéseiben:** „*Hazánk néhány kiválóbb evangéliumi szolgálójának halála éve, feljegyezve emlékezetül a jövődők. Kultsár György , az alsólendvai eklézsia szolgálója (aki magyar postillakönyvet is hagyot hátra) 1577. június 11.*”

**A címlapon Bánffy (VI.) János (1530-1534), nádor portréja, 16. századi olajkép
(MNM Történelmi Arcképcsarnok)**

Mottója: „Bölcsesség legyen a beszédben”

Bánffy család könyvtárában az eddig említett műveken kívül bizonyára azok a könyvek is megvoltak, amelyeket a család valamelyik tagjának *ajánlottak* – *főúri könyvgyűjtemény/könyvtár*

(http://real.mtak.hu/18779/1/Monok_Kek_ver_Banffy_2005.pdf)- *Monok István*

Rudolf Hoffhalter (1550 körül – 1585 vagy 1586) nyomdász, betűmetsző, Hoffhalter Raphale nyomdász fia

- a **XVI. századi magyarországi nyomdászat** történetében jelentős szerepet betöltő **nyomdászcsalád** alapítójának, a lengyel származású Raphael Hoffhalternek fiát, **Rudolfot 1550.** december 7-én keresztelték **Zürichben**
- Hoffhalter Rudolf **Gyulafehérváron** nem lépett apja örökébe, nem folytatta az ottani nyomdászatot, mivel még nem érte el nagykorúságát, apja halálakor, 1568-ban még nem volt 18 éves, ezért nem az Erdélyi Fejedelemség területén, hanem a **Mura** és a **Dráva** vidékén, a **királyi Magyarország** délnyugati szegletében kezdte meg könyvnyomtató tevékenységét a hithű protestáns főúr, **Bánffy Miklós alsólendvai birtokán**
- Hoffhalter Rudolf édesapja mesterségét folytatva, nyomdászként kívánt boldogulni, ezért elfogadta Bánffy Miklós **meghívását**, Hoffhalter Rudolf 1573 közepétől közel **egy éven** át a **magával hozott felszereléssel** a protestáns gyülekezet vezetőjének és az iskola tanítójának, Kultsár Györgynek az irodalmi alkotásait nyomtatta ki
- a **császár 1574. február 7-én felszólította Bánffy Lászlót**, hogy az uradalmán működő, Erdélyből kiűzött antitrinitárius nyomdászt haladéktalanul távolítsa el, később munkásságát **Nedeliščen/Drávavásárhely** (Csáktornya közelében), majd **Debrecenben** folytatta

Rodolphus Hoffhalter" nyomdászjegye és a „Decrétum“ –jog/törvény gyűjteménycímlapja Drávavásrhelyről

Bánffy László levele a királynak Hoffhalter Rudolf elüzetéséről – mentegetőzés, félelem

- **A protestáns nyomdász Alsólendván.1574.** In: **Források a Muravidék történetéhez.** Viri za zgodovino Prekmurja.Szöveggyűjtemény, 1. kötet, 871-1849. Szombathely-Zalaegerszeg, Vas Megyei Levéltár, Zala Megyei Levéltár, 2008, **111-112. p.** Miről szól?

- **Bánffy László** beszámol a királynak arról, hogy nem járt több éve Lendván **sógoránál Bánffy Miklósnál** és nem ismeri a tényeket, a helyzetet Hoffhalter Rudolf vándornyomdász elűztéséről, elhárítja magáról a felelősséget, nem ad végül is beszámolót, amire a király felkérte

- **...és őfelsége parancsolatjának engedelmes vagyok – tehát – afféle eretneket tartani nem akarok – magam kész volnék szentet rá gyűjtanom, úgymond afféle eretnekre.... Kifejti királyhűségét és azt is, amit elvárnak tőle az őfelsége parancsolatját az engedelmisséget....**

Milyen volt Kulcsár György prédikációinak a stílusa?

- Nagy Kálózi Balázs szerint stílusa **fejlett, világos** volt, **nem volt nehézkes**, sosem voltak prédikációi fenyegetők és ítélkezők, **nem írt másokat megsemmisítő hangnemben**, az **ellenfelet** sokszor **meg sem nevezte**, csupán tanításából derült ki, hogy melyik tévtannal viaskodott
- **nem személyeskedett**, erőltetett teológiai vitákat nem engedett meg magának
- prédikációiból **szereget** sugárzik, jóság, öröm, megbékélés, csendes lelkiismeret
- témáit jól fejt ki, **hasonlatokat** használt hozzá
- Postilláiból is az **ígét hirdette és alkalmazta a mindennapi életre**, teologizáló bölcsekedésektől tartózkodott
- Postilláiban benne volt a **biblia magyarázata**, **tanítani szolgáló szándékkal** írt, **erkölcsi példázatokat** is használt, utalt a kor eseményeire is, de gyönyörködtetett is a szavaival, hiszen meg akart győzni a híveit az Istenben való hirtől
- Kulcsár postillái **megnyugtató jellegűek** voltak, az **igehirdetést szolgálták Alsólendván**

Kultsár György: Előszó a Postillából (1574)

„Annak okáért, holott az úr isten az ő véghetetlen nagy jóvoltából énnekem is legkisebb szolgájának, ennek az ő drága Igéinek valami kicsiny táalentum adva legyen: szokásból keresztények kérnek arra, hogy az én reám bízott táalentum szerint azoknak kik az diákírást nem tudják, avagy akik diák könyveket sem szereznek, vasárnapokra és egyéb fő Ünnepekre rendelt Evangéliumok magyarázatainak rendjét, **Predikáció** szerint rövid beszéddel **Magyar nyelven megírnám, hogy miért, hogy egyéb nemzet igen bővelkedik az isten igéinek világosságául, az szegény Magyar nemzet se fosztaná meg attól, és írásommal távol valóknak is, meg az világból kűmülésom után is szolgálhatnék**”

Ajánlva ”Az nagyságos Úrnak, Alsólyndvai **Bánffy Miklósnak**, Szala vármegye fősipányjának és felséges Maximiliam Romain Császárnak pohárnokának

Kultsár György könyveinek és munkásságának a kultusza Lendván - dokumentumfilm

- Kultsár György lutheránus lelkésről, Bánffy Miklós udvari papjának életéről, annak Lendván töltött időszakáról forgattak *dokumentum-játékfilmet* a lendvai RTV Hidak stúdiójában, amely korhű képet festett a 16. század Muravidékéről
- a **forgatókönyv** alapjául Huber Ildikó *Kultsár György, az alsólendvai prédikátor* című könyve szolgált
- a film történelmi szempontból hiteles, hiszen **Kultsár György prédikátor** és felvilágosult mecénása, **Bánffy Miklós kapcsolatát** mutatja be, de vannak benne fikciós elemek is, rendezője **Varga Csaba** volt

A POSTILLA –SZOBOR Lendván

- a Postilla 1574-ben jelent meg, s ennek **440. évfordulójáról** kívánt **megemlékezni** egy **Postilla-szobor felállításával** a Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség Tanács
- a meghirdetett pályázat nyertese **Béres János** zalaegerszegi szobrász volt, aki bronz, márvány, illetve gránit felhasználásával készítette el művét, mely magát a **könyvet** ábrázolja
- a szobor az óvárosban, az **Alsó utcában** található, a Színház- és Hangversenyterem és a zsinagóga közelében. A fotón látható könyv-szobor 2015-ben készült

ÖSSZEGZÉS

Isten volt és van – az Istent nem lehet modernizálni, inkább igazodnunk kell hozzá a 21. században, ez a kihívás ma is, ez a megújulás, hogy szüntelenül felfedezzük a világot, s ezt a lelkünkkel és Istennel együtt – **TEGYÜK MEG!!!**

Személyesen kell megszólítanunk az Istent – beszélgetni vele – nemcsak a kiválasztottak teszik ezt, hanem én is – Isten mindenkié!

Ismerjük fel a vallás hagyományait és a reformáció értékeit, a *vallás, az oktatás és a tudomány* összefonódását, *új inspirációkkal* és megújult gondolkodással!!!

Ez számomra Kultsár György protestáns prédikátor és tanítómester üzenete ... 2023-ban 450 éve az első magyar könyv megjelenésének az évfordulója alkalmával Lendván, Szlovéniában, a Muravidéken

Szakirodalom:

Hubert Ildikó: „Az mit Istennek mívelhetek, örömet kész vagyok hozzája. Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadó, Budapest, 2011, file:///C:/Users/admin/Documents/hubert_ildiko_kulcsar_gyorgy_es_muvei_2011.pdf

Hubert Ildikó: Az halálra való készületről rövid tanosság, melyben az körösztien embernek, acki az Isten országát akarja keresni, életének rendi irattatic meg : az also linduai Kultsár György mester által a szent írásból es tudos doctoroc írásibol szedettetett / [a mell.] Hubert Ildikó tanulmánya ; [a faksimile szövegét közzéteszi Kőszeghy Péter].Budapest : Balassi : MTA Irodtud. Int. : OSZK ; Lendva : Galéria-Múz., cop. 2007.

Zágorec-Csuka Judit: A muravidéki magyar könyvek világa. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, Pilisvörösvár Társkiadó: Muravidéki Magyar Tudományos Társaság, Lendva, 2010, <https://mek.oszk.hu/09500/09557/09557.pdf>

Zágorec-Csuka Judit: A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó- és könyvtártörténet 1945-től 2004-ig : "a muravidéki magyarság könyvkultúrájának szellemtörténeti útja,, Lendva : MNMI, cop. 2006.

Zágorec-Csuka Judit: A halálra való készületről rövid tanúság. In: Lindua, 2. letnik/évfolyam; 4./2008, 140-141 p. https://www.kl-kl.si/files/fb/periodika/lindua/lindua_2008-4/mobile/index.html#p=140

Zágorec-Csuka Judit: Kultsár György tiszteletére, valamint a reformáció 500. évfordulója emlékére rendezett konferenciára. https://lendva.info/go/636/1377/Kults_r_Gy_rgy_tisztelet_re_valamint_a_reform_c_i_500_vfordul_ja_eml_k_re_rendezett_konferenci_ra?lang=HU

Zágorec-Csuka Judit. Gondolatok Kultsár György Az halálra való készületről rövid tanóság című, 1573-ban kiadott prédikációs könyvéről a reformáció 500 éves jubileuma kapcsán. Muratáj : 2018, [št.] 1/2, str. 168-178, ilustr.

Zágorec-Csuka Judit (intervjuvanec). A Zrínyi és a Bánffy család történelmi kapcsolatai = Vezi med družinama Zrinski in Bánffy : prispevek v oddaji Mostovi - Hidak, oddaja RTV SLO 1, 16. apr. 2021. <https://4d.rtv slo.si/arhiv/mostovi-hidak/174768980>.

Hvala za pozornost!

Köszönöm szépen!

• **Dr. Zágorec-Csuka Judit**

E-mail: zcs.judit@gmail.com

judit.zagorec-csuka@kkk.si

Mobil: 00386 40 701 515

